

1904 máj. 20

A nagyváradí ügyészség vádirata az 1904. ápr. 24-i élesdi csendőrsortúzzel kapcsolatban hatóság elleni erőszak címén perbe fogott vádlottak ellen

Ig. Min. 1906 R — 48/2258 (ad 17.330/1906)¹

9970. szám
K. ü. 1904.

A nagyváradí kir. ügyésztől

Tekintetes Vádtanács

Nagyváradon

A mellékelt nyomozási iratok és lefoglalt tárgyak átküldése mellett vádat emelek:

- f. évi április hó 29-étől előzetes letartóztatásban levő
I. r. *Silberstein Dezső* 20 éves, izraelita vallású, nőtlen, foglalkozás nélküli kereskedősegéd,
f. évi április 30-ától előzetes letartóztatásban levő következő terhelték, úm.:
II. r. *Bezsán György* 47 éves, g. kel. nős, családós, földműves,
III. r. *Popa Demeter* 48 éves, g. kel. nős, családós, földműves, cécei lakosok,
IV. r. *Pakurár Demeter* 49 éves, g. kel. nős, családós, földműves,
V. r. *Jáz Gábor* 32 éves, g. kel. nős, családós, földműves, kőaljai lakosok,
VI. r. *Nyikorucz Lőrinc* 45 éves g. kel. nős, családós, földműves,
VII. r. *Csurszás Demeter* 45 éves, g. kel. nős, családós, földműves, izsópallagi lakosok,
VIII. r. *Pap Flóra* 48 éves, g. kel. nős, családós, napszámos, mezőtelegdi lakos;
IX. r. *Mihálka József* 32 éves, ev. ref. nős, családós, kőműves, örvéndi lakos,
X. r. *Guró Demeter* 41 éves, g. kel. nős, családós, földműves, felsőlugosi lakos,
XI. r. *Bika Tógyer*, 38 éves, g. kel. nős, családós, földműves, alsólugosi lakos;
f. évi május hó 2-ától előzetes letartóztatásban levő terhelték, úm.:
XII. r. *Árgyelán Tógyer* 41 éves, g. kat. nős, családós, földműves,
XIII. r. *Puskó Demeter* 56 éves, g. kel. nős, családós földműves,
XIV. r. *Pap Tógyer* 33 éves, g. kat. nős, családós révi lakosok,
XV. r. *Garzse Gábor*, 50 éves, g. kel. nős, családós, földműves,
XVI. r. *Brindás György* 59 éves, g. kel. nős, családós, földműves, vársonkolyosi lakosok;
és f. évi május 6-ától előzetes letartóztatásban levő terhelték:
XVII. r. *Méhes Sándor* 38 éves g. kat. nős, családós, molnár, brátkai lakos,
XVIII. r. *Lászk Tivadar* 56 éves, g. kel. nős, családós, földműves, csarnóházi lakos ellen a Btk. 163. § és 165. § alá eső és a 168. §-a szerint minősülő hatóság elleni erőszak büntette címén amiatt, hogy:

1904. évi április hó 24-én du. Élesden a piactéren botokkal és más ütő és szűrő eszközökkel és lövegverekkel fegyverzett azon csoportnak — melynek célja az volt, hogy közvetlen támadásban és tetteges bántalmazásban nyilvánuló erőszakkal Bérczy Imre élesdi főszolgabíró a rend fenntartása és a megzavart rend helyreállítására vonatkozó hatósági intézkedésében megakadályozzák — tagjai voltak, az erőszak kifejtésében részt vettek; a csoportnak úgy ebben a tevékenységében, valamint abban a cselekményében, hogy a főszolgabíró által a rend helyreállítására vonatkozólag kiadott ren-

¹ Az iratot az 1962 tavaszán tartott ellenőrzés alkalmával nem találtuk a helyén. — Az ügyészségi vádirat egész szövegében alkalmazott rövidítésen: I. r., II. r., III. r. stb. I-rendű (elsőrendű), II-rendű (másodrendű), III-rendű (harmadrendű) stb. vádlott értendő.

delkezés végrehajtásában eljárta, s karhatalomként kirendelt huszárokat botokkal, karókkal csapkodva és kövekkel dobálva a hatósági meghagyás foganatosítása közben megtámadták, és tetteleg bántalmazták — terheltek mindannyian tényleg és tevékenyen közreműködtek;

és ugyane csoportnak azon további cselekményében, hogy a főszolgabíró által kiadott hatósági rendelkezés foganatosításában és a törvény meghagyásának végrehajtásában eljáró csendőroket abban nyilvánuló erőszakkal, hogy őket botokkal, karókkal ütötték, kövekkel dobálták, pisztolyokból rájuk lőttek, Resch Mihály járásörmestert agyonlőtték, több csendőrt megsebesítettek — hivatali eljárásukban akadályozták és eljárásuk alatt tetteleg bántalmazták —, szintén tevékenyen közreműködtek.

Valamennyi terhelt ellenében az előzetes letartóztatás fenntartását indítványozom.

A főtárgyalás a nagyvárad kir. törvényszék mint büntető bíróság előtt lesz megtartandó.

A főtárgyalásra beidézendő felek és tanúk, valamint beszerzendő bizonyítékok jegyzékét /. alatt csatolom.

A nyomozás adatai szerint még terhelhető egyénekek szemben a tovább is folyamatban tartott nyomozás eredménye szerint pótlólag beadandó újabb vádirattal kívánom a vád kérdését megoldani.

Indokok:

F. évi április 24-én du. 2 órakor Élesden a piactéren a függetlenségi és 48-as párt az élesdi főszolgabíró engedélye alapján alakuló gyűlést tartott, mely alakuló gyűlésen való megjelenésre az egyes községekben kiragasztott falragaszok útján a nép a járás minden községéből felhíva volt.

A magát „szociáldemokratának” nevező, e területen azonban a műveltség legalacsonyabb fokán álló oláh nép szellemi korlátoltságának jogtalan vagyoni haszonszerzés és haszonlesés céljából való kizsákmányolására alapított és ily irányban működő lokális pártnak nagyvárad központi vezetősége a jogellenes és a közrend felforgatására irányuló törekvésekkel és téveszmékkel teljesen behálózott járás lakosait körlevelekkel és a népből toborzott professzionátus népámitó ügynökei útján arra hívta fel, hogy a magukat „szociáldemokratáknak” valló lakosok Élesden a függetlenségi párt alakuló közgyűlésén mindannyian megjelenjenek, és ott folytonos „abcúgolás”-sal és a „szociáldemokrácia” állandó „éltetésével” a függetlenségi párt alakuló gyűlését hiúsítsák meg, és ne engedjék magukat olyan ember által, mint Kerekes Elek ügyvéd, ki eddigelé csupán a nép megnyűzásáról volt ismeretes, valamint a függetlenségi pártiak által tétútra vezetetni.

Ezen két irányból is propagált felhívások folytán a függetlenségi párt alakuló gyűlésére április 24-én Élesden a szemtanúk állítása szerint legalább 3000—4000 ember, sőt többek előadása szerint még ennél is nagyobb számban jelentek meg a magukat „szocialisták”-nak valló és botokkal fegyverzett oláhok, s az egész piacteret ellepték.

A függetlenségi pártnak pár százra menő tagjai a Zöldfa utcán Bán Kálmán házában levő pártkörbe gyülekeztek, és du. 2 óra tájban a pártkörből a Zöldfa utcán s a községháza előtt levő és a tömeg által el nem foglalt téren Kerekes Elek ügyvédnek piactéri lakása elé jöttek, és az itt hozzájuk csatlakozó Kerekes Elekkel, valamint a párt többi vezető tagjaival a piactér közepén felállított emelvényhez jöttek, ahol is Kerekes Elek, valamint a párt vezető tagjaival az emelvényen, a párt maga az emelvény körül, valamint a községháza előtt számukra szabadon maradt s a tömeg által el nem foglalt térségen helyezkedtek el.

Az emelvényen foglaltak helyet nevezetesen: Kerekes Elek pártelnök, dr. Stokker József, dr. Adorján Emil nagyvárad ügyvédek, Bereczky Sándor, dr. Hajdú Dezső, Opre Gábor élesdi lakosok, Pallády Viktor köröstopai birtokos.

És ugyancsak az emelvényen, annak bal sarkán helyezkedett el a rend fenntartására személyesen is hivatalból megjelent Bérczy Imre főszolgabíró.

Az elhelyezkedés megtörténtével, midőn Kerekes Elek a gyűlést megnyitni akarta, már első szavainál a piacteret ellepő egész tömeg óriási „abcúgolás”-ban tört ki, pillanat alatt egész boterdő rengett a tömeg felett.

Kerekes Elek a rendkívül nagy lármában szóhoz sem juthatott, hanem dr. Stokker Józsefet kérte fel szólásra, kinek első szavainál a tömeg újból még fokozottabb ordítózásban tört ki; és ez az ordítózás és botokkal való hadonászás és csapkodás többé egy pillanatra meg nem szűnt; és a dr. Hajdú Dezső által magyarul, Pallády Viktor által oláh nyelven is megkísérelt csillapítás teljesen eredménytelen maradt, sőt a botokkal vagdalkozó tömeg egyre jobban tömörült az emelvény köré, sőt már többen az emelvényre is felugrálni kezdtek, és pedig a szemtanúk vallomása szerint Árkis Tógyer és Bika Tógyer voltak az elsők, kik az emelvényre az emelvényen fent levők, sőt Bérczy Imre főszolgabíró tiltakozása ellenére oda felugrottak, a fent állókkal dulakodást kezdtek, az első letaszított egyének után újból 3–4-en ugrottak fel egyszerre az emelvényre, és szakadatlanul így tartott tovább, a tömeg az emelvényt valóságos ostrom alá vette, és a felugrókat és ott dulakodókat még az emelvény őrizetére kirendelt 4 csendőr sem volt már képes eltávolítani, és teljesen eredménytelen maradt a főszolgabírónak és Resch Mihály járásörmesternek csillapító és a rend helyreállítását célzó felszólítása, sőt az emelvényre felugrók közül többen a főszolgabírót sértő és gyalázó kifejezésekkel illették, egy oláh ember pedig, kinek kilétét kideríteni nem sikerült, a főszolgabírót meg is ragadta, megrántotta, ekként már tetleges bántalmazással illette, úgyhogy csak a körülállók gátolták meg a főszolgabíró további bántalmazásában.

A körülmények ily fejlődésében végre a függetlenségi párt vezető férfiai belátva, hogy a gyűlés megtartása lehetetlen, maguk kérték Bérczy Imre főszolgabírót a gyűlés feloszlására, bejelentvén, hogy a gyűlést a pártkörben kívánják megtartani.

A tömeg támadó fellépése következtében már tényleg is lehetlenné vált gyűlést Bérczy Imre főszolgabíró a függetlenségi párt vezetőinek felkérésére feloszlátván, s a pártkörben való folytatólagos megtartását megengedvén, ebbeli rendelkezését a tömeg előtt azonnal kihirdette, és azt a piactérről való azonnali távozásra hívta fel, mire a tömeg még féktelenebb módon kezdett garázdálkodni, az emelvény elleni ostromot fokozottabb mérvben folytatta, és az elvonulni kezdő függetlenségi pártot a távozásban megakadályozta, a Zöldfa utca torkolatát elzárva, a visszavonulást lehetlenné tette. A térről való távozásra és a rend helyreállítására vonatkozó többszöri — Resch Mihály járásörmester és a csendőség többi tagja által is közvetített — felhívás teljesen eredménytelen maradván, sőt a botokkal fegyverzett tömeg támadó előrenyomulása egyre fenyegetőbb alakot öltvén, Bérczy Imre főszolgabíró a rend helyreállítására vonatkozó intézkedésének végrehajtására, s avégből, hogy a függetlenségi pártiaknak az elvonulást lehetővé tegye, és visszavonulásukban őket az előre látható támadás elől fedezze, végül a karhatalom gyakorlása végett kirendelt s Nedveczky huszárszázados vezetése alatt álló huszárság közbelpépését volt kénytelen igénybe venni.

A rend helyreállítása és a piactérről a tömeg kiszorítására felkért katonai parancsnok a Zöldfa utca sarkáig a tömeg elé lovagolva, a népet a következményekre történt figyelmeztetéssel a támadó magatartás abbahagyására és a piactérről való azonnali távozásra hívta fel, azonban a felhívás is teljesen eredménytelen maradt; mire a százados csapatjához visszalovagolva, kürtszóval még háromszor figyelmeztette a tömeget, hogy a tér kitisztítására vonatkozó rendelkezést azonnal végrehajtsa, s midőn ez nem használt, a Poynár ház elől, hol a huszárság eredetileg elhelyezve volt, csapatával a községháza előtti téren a községháza és Erzsébet-fák közötti térség szélességében a tömeg ellen felvonult.

Ezen felvonulás percében a főszolgabírónak sikerült az emelvényről leszállnia, és már a huszárok sorai között a községháza elé jönnie.

A függetlenségi pártiak is az emelvény elől elmozdulva, a zászlóval a Zöldfa utca felé közeledtek, azonban a községháza előtt a Zöldfa utca torkolata közelében a tömegből egy nagyobb csoport a függetlenségi pártiakat megtámadta, a zászlótartó kezéből a zászlót kicsavarták, azt letiporták, ifj. Bán József függetlenségi párttagot, midőn ez a letiport zászlót megragadva, a tömegtől elvette, megtámadni készültek, azonban éppen ezen pillanatban a támadás e színterére érkezett huszárcsapat a támadó csoportot szétszorta, és a Lederer boltja előtt a tömeg elleni felvonulást megkezdette;

a Lederer boltja közelében a tömegből egy magas szálás oláh ember karóval a huszárok élén lovagoló Nedeczky százados felé sújtott, a csapás a százados jobb kezét érte, úgyhogy ez kardját

kezeiből kiejtve, keze fején sérülést is szenvedett; a százados után lovagló közhuszár aztán erre a támadó emberre vágást mért kardjával, ki e vágás következtében a szemtanúk vallomása szerint súlyos sérülést szenvedett, s összerogyott.

A felvonuló huszárságot aztán a postahivatal vonaláig tartott felvonulása alatt a tömeg az egész vonalon botokkal, karókkal csapkodta, s már ekkor a kövekkel való dobálás is kezdetét vette.

A huszárok a tömeg egy részét a Zöldfa utcába, más részét a jobb oldali kapuk alá, nagy részét a járásbírótság előtti s a tömeg által az eredeti felállásnál üresen hagyott térre, legnagyobb részét pedig bal oldalra, a posta épület, Holitsch-ház és Jakabffi-féle bolt oldalához szorította; a postahivatalnál aztán a huszárok csapata kétfelé vált, egyik része a felvonulás vonalán, a másik része pedig a postaépület oldalára fordulva, a Holitsch és Jakabffi házak oldalánál vonultak vissza a tömeg folytonos csapkodásai és dobálásai közepett, és a Poynár-ház előtt egyesülve, eredeti helyüket újból elfoglalták.

A huszárok felvonulása eredményre nem vezetett; az utcák torkolatába, kapuk alá beszorított és a téren összeszorított tömeg a kiürített tért a huszárok elvonulásával újból nagy erővel elfoglalta, az egész teret újból sűrű tömegben lepte el, csak hogy most már a támadó fellépés az egész téren általánossá lett: a Lederer udvarra beszorított 200–300 főre menő csoport Lederer József és Karbunár János szemtanúk vallomása szerint karókkal, fadarabokkal, mintegy 30–40-en az udvaron folyó építkezésből visszamaradt tégladarabokkal és kövekkel rohantak vissza a piacra; Bondor András és más szemtanúk vallomása szerint pedig a járásbírótság elé kiszorult tömeget a nyomozás során ki nem puhatolható bujtogatók hívták fel arra, hogy botokat, köveket ragadjanak, karókat törjenek, és mitől sem tartva, a térre visszarohanjanak, mert „a katonáknak és csendőröknek nem szabad a népet bántani, és a csendőrök úgyszólván csak vaktöltéssel vannak ellátva”.

És a visszarohanó tömeg most már az általános támadás terére lépett, a tolongás és támadó fellépés az emelvény körül ismét még nagyobb erővel megindult, és a tömeg a község háza előtt két sorban felállított csendőröket is kövekkel, tégladarabokkal kezdte dobálni, és botokkal feléjük csapkodva, őket szorítani úgy, hogy végre a csendőrök is kénytelenek voltak a tömeg ellen fellépni, és Resch Mihály járásörmester vezénylete alatt helyükből kimozdulva, az emelvény elé jöttek, itt az emelvény őrizetére rendelt 4 csendőrt is magukhoz véve, és az emelvény jobb sarkánál rajvonalba fejlődve, 16-an szuronyt szegezve, lassú léptekben a Jakabffi Lipót boltja felé szorították a tömeget.

A rajvonalt jobb szárnyának végén Manczinger György örmester, a bal szárny végén pedig Resch Mihály járásörmester állottak.

Már helyükből való kimozdulásuk alkalmával, s ettől kezdve folyton a csendőröket a tömeg minden irányból kövekkel dobálta, a dobálások egyre sűrűbbek lettek, és az emelvény körül már közáporral borították a csendőröket, de az emelvény előtt, s különösen ennek bal sarkánál, az arcélben szuronyhegy távolban álló tömeg karókkal támadta a csendőrséget az egész rajvonalon, súlyos csapásokat mérve rájuk úgy kövekkel, mint karóval való csapásokkal. Ekkor már a csendőrök közül többet súlyosan megsebesítettek, többen már a szuronyok közé behatolva, a csendőrök rajvonalt akarták megbontani, és fegyverüket megragadva, azokat a csendőrök kezeiből kicsavarni akarták, úgy, hogy már az emelvényt pár lépéssel elhagyva, többen a csendőrök közül: így Manczinger György örmester, Lakatos János őrsvezető, Kovácsik Nándor csendőr szuronyukat voltak kénytelenek védelmükre használni az őket támadó ellenszegülőkkel szemben, és e helyen már a tömegeből néhányan kevésbé súlyos szúrásos sebeket szenvedtek, mert a támadást még megsérülésük után is folytatták.

A tömeg azonban a csendőrök rajvonala elöl nemcsak hogy nem menekült, hanem a Jakabffi Lipót boltja előtt elvonuló országút töltése felé közeledő csendőröket egyre dühösebben támadta, a kövekkel való dobálás egyre sűrűbben, állandóan tartott, többen kiáltották a támadó tömegeből, hogy a csendőröktől nem kell félni, mert „azoknak nem szabad lőni a népre, és csak vaktöltéssel vannak ellátva”, mások „üssétek, verjétek le” kiáltásokkal bujtogatták a tömeget a csendőrök elleni támadásra, úgyhogy mikor a csendőrök rajvonala a töltés széléig ért, ekkor a támadás tetőpontját érte.

Árkis Tógyer alsólugosi néplázító már az emelvény bal sarkánál Resch Mihály őrmester elé állott, támadó fellépéssel a csendőrök felvonulását megakadályozni akarta, egyike volt azoknak, kik folyton a csendőrök elleni támadásra bujtották a tömeget, többszöri higgadt felszólítás dacára egy pillanatra sem tágitott Resch őrmester elől, kihívó és támadó magatartásával a tömegnek támadásra buzdításával, a támadás személyes vezetésével a nép támadó tevékenységét egyre fokozta; majd azon percben, midőn a csendőrök rajvonala a töltés szélén felállott, Árkis Tógyer revolvert rántott az előtte, tőle alig 3–4 lépésnyi távra álló Resch Mihály őrmesterre, s kissé lefelé irányított csövel reá szegezve és célozva, elsüté fegyverét.

Csaknem ugyanezen pillanatban — midőn Árkis az őrmesterre lőtt — az emelvény bal sarka felől a tömegeből az emelvénytől alig 7–8 lépésre, és Resch őrmestertől 8–10 lépésnyi távra a rajvonala háta mögül és Resch őrmester állásához viszonyítva jobb oldali ferde irányból szintén egy másik revolverlövés is történt;

sőt Zsugán János, id. Pusztai József, Szabados Sándor tanúk vallomása szerint a tömegeből az emelvény tájáról még több lövés is történhetett, és Zsugán János és dr. Hajdú Dezső szemtanúk vallomása szerint még a Holitsch ház elől is történt lövés a csendőrökre, úgyhogy a szemtanúk vallomása szerint 2–3, sőt több lövésnek is kellett történnie rendkívül gyors egymásutánban a csendőrökre, s csak azután következett be a sortüz.

Midőn Árkis Tógyer revolverét Resch Mihály őrmesterre szegezte, Resch Mihály is nyomban célzásra kapta fegyverét, de Árkis a lövésben őt mégis megelőzte, „tűzet” vezényelve, még maga is elsüté fegyverét, és golyójától Árkis halálosan találya hanyatt vágódott a tömegben. Esése közben revolverét hátradobta a nép közé; de ugyanekkor vele csaknem egyidejűleg rogyott össze Resch Mihály őrmester is.

A csendőrök csupán egy sortüzet adtak, a többi lövés csak szórványos tüzelés volt, és ki-ki a saját támadójára és ellenszegülőjére süté ki fegyverét, mert a tömeg a támadást még a tüzelés alatt is egyre folytatta, sőt még a tüzelés megszűntével is történtek kődobálások a tömegeből a csendőrök felé.

A tömegeből 22-en maradtak halva a szintéren, és sokan megsebesültek; és csupán a halottak és nagyszámú sebesültek láttára hagyott fel a tömeg a támadással, és kezdett elvonulni a piac-térről; de még ezután is a csendőrök rajvonala a töltés szélén történt elhelyezkedése után, mint-hogy a támadó tömeg egy része a csendőrök háta mögé is bekerült, a csendőrség hátvonalának fedezetére felvonuló huszárság újabb attackja által lett a térség a tömegetől teljesen kitakarítva.

Az összerogyott Resch Mihály őrmestert Mitterhauser Károly élesdi lakos a csendőrök segítségével vitte el a szintérről, miközben a tömegeből kivált kisebb csoport még a sérültet vivő egyéneket is megtámadta, sőt midőn a község háza cselédszobájában a már akkor elalélt Resch őrmestert ágyra helyezték, a Zöldfa utcába szorított tömegeből kövel bezúrták a helyiség ablakát, a kő a helyiségben lévő Pap Annát homlokon sújtotta, s rajta kisebb sérülést is ejtett.

Resch Mihály őrmester a gyorsan alkalmazott orvosi segély dacára elvérzés következtében néhány perc múlva meghalt.

A csendőrök közül Manczinger György, Lakatos János, Kovalcsik Nándor súlyos sérüléseket szenvedtek.

Ez a tényállás bizonyíthatónak mutatkozik:

1. Az alakuló gyűlés megüsitása, a tömeg fenyegető, majd támadó fellépése, az emelvény elleni ostrom és a gyűlés feloszlatására, valamint az eset további folyamatára vonatkozó részében bizonyítható Bérczy Imre, Brezovszky Sándor, dr. Sámson Márton, Balogh Sándor, Mitterhauser Károly, Kovalcsik Nándor, Lakatos János, id. Pusztai József, Gönczy Ferenc, Beöthy Dávid, Dr. Földes Béla, Földes Miksa, dr. Hajdú Dezső, Kallós János, Szabados Sándor, Kajántó Miklós, Bán István, Manczinger György, Tóth Sándor, Bán Kálmán, Antal Sándor, ifj. Bán József, Kocsis Béla, Opre Gábor és még több szemtanú egybehangzó vallomásával.

2. Hogy az emelvényre felugró egyik közül egy Bérczy Imre főszolgabíró megragadta, megrántotta, s tetteleg inzultálta. valamint hogy a felugrók őt sértő és gyalázó kifejezésekkel illet-

ték, ez bizonyítható Brezovszky Sándor, Kovalcsik Nándor, dr. Hajdú Dezső e körülményt közvetlenül észlelő szemtanúk vallomásaival; valamint bizonyítható a fentebb megnevezett többi tanú azon vallomásaival, hogy a tömeg az emelvényt valósággal ostromolta, a felugrálók az emelvényen levőkkel dulakodást kezdtek, e támadás az emelvényen elhelyezkedők valamennyire, tehát a főszolgabíró ellen is irányult; ezt bizonyítja a szemtanúk által bizonyított azon körülmény is, hogy a felugrálók közül többen sértő és gyalázó kifejezéseket is használtak vele szemben; de a szemtanúk vallomása szerint a tömegből sokan kiáltozták a felugrálóknak, hogy a főszolgabíró le kell húzni, le kell verni.

3. Ugyancsak a megnevezett szemtanúk egybehangzólag bizonyítják a gyűlés feloszlására s a rend helyreállítására vonatkozó hatósági intézkedés megakadályozását célzó s az ellen irányult támadó és fenyegető fellépést:

Mitterhauser Károly, Gönczy Ferenc, Bán Kálmán, Bán István, ifj. Bán József, Beöthy Dávid; s még több szemtanú vallomásaival bizonyítható az is, hogy a tömeg az elvonulást megkezdő függetlenségi pártiak zászlótartóját megtámadta, zászlaját kezéből kicsavarva, földre tiporta, s az elvonulást tettleges támadással akadályozta.

4. Brezovszky Sándor, Mitterhauser Károly, Kovalcsik Nándor, Kocsis Béla, Opre Gábor és még több szemtanú vallomásaival bizonyítható, hogy a tömeg a karhatalom érvényesítésére kirendelt huszárokat karókkal, botokkal támadta, kövekkel dobálta; sőt a tömegből egy oláh ember, kinek neve eddigelé megállapítható nem volt, karóval Nedeczky huszárszázadosra is csapást mért, jobb kezét megütötte, s rajta sérülést is ejtett.

5. Lederer József, Karbunár János szemtanúk vallomásaival bizonyítható, hogy a huszáratok után a kapuk alá szorított tömeg a térre karókkal, kövekkel fegyverkezve visszaroht; ugyanez bizonyítható Bondor András, Retezár János, Kirilovits János és még más szemtanúk vallomásaival.

6. A csendőrök ellen intézett támadást a már több ízben hivatolt szemtanúk egybehangzólag bizonyítják;

Brezovszky Sándor, Mitterhauser Károly, dr. Molnár István, ifj. Bán József, Opre Gábor szemtanúk vallomásaival bizonyítható, hogy Árkis Tógyer a sortüzelés előtt közvetlen közelből, szemközti helyzetből revolverrel reálított Resch őrmesterre, ki nyomban felkiáltott, hogy meg van löve;

Lakatos János, Balogh Sándor, Kovalcsik Nándor, Zsugán János, id. Pusztai József, Beöthy Dávid, dr. Hajdú Dezső s még több szemtanú vallomásaival bizonyítható, hogy a sortüzelés előtt még több lövés is történt a csendőrökre a tömegből;

Kajántó Miklós, Szabados Sándor, Kallós János szemtanúk vallomásaival bizonyítható, hogy még az emelvény bal sarka felől a rajvonal háta megöl jobb oldali ferde irányból szintén történt lövés a csendőrök felé;

hogy azonban Árkison kívül kik voltak még azok, kik a csendőrökre löttek, azt a nyomozás során kideríteni nem sikerült.

7. Az összes szemtanúk vallomásaival bizonyítható még az is, hogy a tömeg a sortüzelés után is folytatta még a kődobálással való támadást, és a tér teljesen csak egy újabb lovassági roham által volt kitisztítható.

Ami most már a tárgyi elemeiben és kifejlett ténykörülményeiben részletesen ismertetett cselekményekkel való vonatkozásban az egyéni felelősség szempontja szerint is az egyes terheltek által kifejtett tevékenységet az elkövetési cselekményekben való közreműködés mérvét és jellegét illeti, e tekintetben terheltekkel szemben a nyomozás adatai szerint a büntetőjogi felelősség megállapítására szolgáló következő egyéni tevékenység mutatkozik bizonyíthatónak:

I. r. terhelt Silberstein Dezső a nagyváradi központi pártvezetőség megbízásából VIII. r. terhelt Pap Flórával együtt Örvénden keresztül jött Élesdre a népgyűlésre avégből, hogy a körlevelekben is berendelt, s magukat „szocialisták”-nak valló emberek tömegét fellázítva, a függetlenségi alakuló gyűlésének megtartását lehetetlenné tegye.

Örvénden IX. r. terhelt Mihálka Józseffel találkozva, ezt még külön is felhívta, hogy a gyűlésen az örvéndi szocialisták mindnyájan megjelenjenek.

Élesdre Pap Flórával együtt még a délelőtti órákban megérkezvén Silberstein, itt 4–5 magyarul tudó oláh embert vett maga mellé, és a gyűlés megnyitásáig folyton járt-kelt a tömegben, és a köreje csoportosuló oláh népet folyton arra izgatta, bujtogatta, hogy a gyűlés megtartását minden módon meg kell akadályozni.

A gyűlés megnyitásakor aztán a szónoki emelvény közelében helyezkedett el, és e helyen tartózkodott még akkor is, midőn a huszárok a tömeg ellen felvonultak, és saját beismerése szerint a piac szélén volt még akkor is, midőn a sortűz eldőrdült.

E szerint tehát a piactéren, az emelvény közvetlen közelében állott az emelvény ellen intézett ostrom alatt, a függetlenségi párt elvonulása alkalmával a zászlótartó megtámadása idején, és ott kellett lennie a huszárok rohama alatt is, és a piactéren volt tehát még a lövöldözések alatt is.

Terhelt a piactéren a fentebb megjelölt helyen és időpontban való jelenlétét ugyan beismeri, de tagadja azt, hogy az elkövetett cselekményben bármely irányban része lenne, és azt állítja, hogy éppen a tömegnek a zavargástól való megóvása és a rend fenntartása érdekében jelent meg, és ily irányban működött közre;

védekezése azonban megcáfolható VIII. r. terhelt Pap Flóra (44. n. sz.) vallomásával, hogy terhelt annyira izgatta a népet, hogy még ezen terhelt társa is figyelmeztette a rendkívüli veszélyre, mely izgatásából keletkezhet;

megcáfolható a védekezés Jáz Gábor (45. n. sz.) vallomásával, mely teljesen egyez a Pap Flóra vallomásával;

megcáfolható Márkus János (63. n. sz. a.) vallomásával;

és ugyanezek bizonyítják, hogy terhelt a nép izgatása és a gyűlés lehetetlenné tétele végett ment ki Élesdre.

Kádár László tanú vallomásával bizonyítható, hogy terhelt Élesdről együtt menekült Mihálka József IX. r. terhelttel.

És terhelt ellenében bizonyítékul szolgál fentebb körvonalazott azon beismerése, hogy a gyűlés alkalmával a piactéren az emelvény közelében jelen volt, és kezével a népnek integetett is.

És bizonyítékul szolgálnak ellene a cselekmény lefolyására és a tényállásra vonatkozó fentebb előadott összes adatok és bizonyítékok és a helyszíni szemle adatai, melyekkel egybevetve helyszíni szereplését: mindezekkel a terhére rótt cselekmény teljesen bizonyíthatónak mutatkozik, s az erre alapított vád törvényes alapon nyugszik.

II. Bezsán György terhelt tagadja azt, hogy a cselekmény előidézésében bármely irányban része lenne, és hogy az elkövetés időpontjában a piactéren a csoportban jelen lett volna.

A céceki elöljáróság jelentése és vallomásával azonban az bizonyítható, hogy terhelt közismert lázító;

Popa Demeter III. r. terhelt vallomásával bizonyítható, hogy Bezsán György is bent volt a gyűlésen, a piactéren;

terhelt szintén beismer annyit, hogy hazuról déltájban Élesdre elindult, és Cécke alig egy óra járásnyira lévén Élesdhez, semmi akadálya nem volt annak, hogy be ne mehessen még a gyűlésre;

Pakurár Demeter IV. r. terhelt beismerésével is bizonyítható, hogy terhelt tényleg bent volt a gyűlésen.

Pap Demeter vallomása szerint az emelvény közelében állottak, és Pakurár Demeter vallomása szerint ők voltak azok, kiket a huszárság rohama a Lederer udvarra szorított.

Mindezek egybevetve a cselekménynek fentebb kifejtett részleteivel, terhelt ellenében törvényes vádalapot nyújtanak.

III. r. terhelt Popa Demeter ellenében bizonyítékul szolgál a 38. n. sz. a. nyomozati iratoknál levő jegyzőkönyvben foglalt beismerése, mely szerint a gyűlésen Élesden Bezsán Györggyel együtt bent volt, s az eset lefolyása alatt az emelvény közelében állott; ugyanezt a körülményt a vizsgálóbíró előtt (41. n. sz.) szintén beismerete; és beismerése szerint is egyike volt, kik még a helyszínen is a népet ellenállásra buzdították; bizonyítékul szolgál ellenében az elöljáróság azon jelentése, hogy terhelt egyike a legveszedelmesebb izgatónak;

bizonyítékul szolgál ellene Lohó János, Szimucz Lőrinc vallomása, kik a támadó tömegben való jelenlétét bizonyítják;

és bizonyítékul szolgál ellene azon beismerése, hogy ő hívta fel a népet az Élesdre való tömeges bemenetelre azzal, hogy „be kell mindnyájoknak menniök, és ott a szabadságot kell kikövetelniök”.

IV. r. terhelt Pakurár Demeterrel szemben bizonyítékul szolgál a 38 n. sz. a nyomozati iratoknál és 42. n. sz. a kihallgatási jegyzőkönyvben foglalt beismerése, hogy mintegy 20-admagával Kőaljáról botokkal fegyverkezve mentek be a gyűlésre; és az emelvény közelében a Lederer boltja előtt állottak valamennyien; ő is egyike volt azoknak, kiket a huszárok rohama a Lederer udvarra szorított;

és a nyomozás adatai szerint Jáz Miklós és Jáz Demeter ebből a csoportból lövetett le.

Bizonyítékul szolgál ellene az előljáráóság jelentése, hogy ő is a legvéresebb szájú izgatók egyike.

V. r. terhelt Jáz Gáborral szemben bizonyítékul szolgál az előljáráóság jelentése, hogy ő is közveszélyes néplázító;

bizonyítékul szolgál ellene a 38. n. sz. a nyomozati iratoknál levő jegyzőkönyvben foglalt azon beismerése, hogy a gyűlésen bent volt, és az emelvény mellett azon helyen foglalt állást, hol a csendőrökkel az összeütközés történt.

Bizonyítékul szolgál ellene, a nyomozás adataiból megállapítható azon körülmény, hogy atyja Jáz Miklós és testvére Jáz Demeter azon csoportból lövettek le, melynek terhelt is tagja volt.

VI. r. terhelt Nyikorucz Lőrinc ellenében bizonyítékul szolgál az előljáráóság jelentése, mely szerint terhelt szintén közveszélyes izgató;

bizonyítékul szolgál ellene a 38 n. sz. a nyomozati iratoknál levő jegyzőkönyvben foglalt beismerése, hogy ő is bent volt a gyűlésen;

Filip Péter Czile tanú vallomásával is bizonyítható, hogy terhelt a piactéren a támadó tömegben jelen volt; ugyanezt Tyirla Irimie tanú is bizonyítja.

Terheltnek az a védekezése, hogy ő a piactérről még a tömeg támadása előtt eltávozott, megcáfolható Bernstein Simon és Todoka Tivadar vallomásával, mely szerint terhelt a menekülő tömeggel együtt du. 4 óra tájban ért Kesztegre; mely körülményből arra tekintettel, hogy Keszteg alig félóránnyira van Élesdtől, megállapítható, hogy terheltnek az eset egész lefolyása alatt Élesden kellett tartózkodnia.

VII. r. Csurszás Demeterrel szemben bizonyítékul szolgál az előljáráóságnak jelentése, hogy terhelt a legvéresebb szájú izgatók egyike;

bizonyítékul szolgál ellene beismerése (38. és 40. n. sz.), hogy a gyűlésen bent volt, és a piactéren a tömegben jelen volt;

bizonyítékul szolgál ellene Wesselényi Ferenc élesdi községi jegyző vallomása, hogy terheltet még az eset befejezte után is látta a piactéren.

VIII. r. terhelt Pap Flóra ellenében bizonyítékul szolgál (44. n. sz. a.) beismerése, hogy I. r. terhelt Silberstein Dezsővel együtt jöttek Élesdre a gyűlésre;

Balogh Sándor és ifj. Bán József tanúk vallomásával bizonyítható, hogy Pap Flóra terhelt már a korai délelőtti óráktól kezdve folyton járt-kelt a tömegben, és izgatta a népet;

bizonyítékul szolgál ellene Pap Demeter 41. n. sz. a. vallomása, mely szerint Pap Flóra folyton és addig izgatta a népet, míg végre a tömeg támadó fellépésével a gyűlést megzavarta;

Mihálka József 49 n. sz. a. vallomásával bizonyítható, hogy Pap Flóra terhelt szintén tagja volt annak a tömegnek, mely az emelvényt megrohanta;

bizonyítékul szolgál ellene Jáz Gábor 45 n. sz. a. vallomása, hogy Pap Flóra terhelt egész délelőtt Silberstein Dezsővel járt-kelt a tömegben, és folyton lázította a népet.

És Pakurár János vallomásával bizonyítható, hogy Pap Flóra folyton arra bujtogatta, lázította a népet, hogy „ne engedjenek a Istennek sem”.

IX. r. Mihálka Józseffel szemben bizonyítékul szolgál az örvéni előljáráóság jelentése, hogy terhelt egyike a legvéresebb szájú izgatóknak;

bizonyítékul szolgál ellene 49 n. sz. a. beismerése, hogy az eset alkalmával a piactéren jelen volt;

K. Varga János szemtanú vallomásával bizonyítható, hogy terhelt a huszárok elől menekülő tö-

meget visszatérésre és arra bujtogatta hogy „követ, karót, fegyvert ragadjanak, és azzal a katonákra csendőrökre, urakra, támadjanak”;

Olasz Imre vallomásával bizonyítható, hogy terhelt volt az, ki az örvéndieket Élesdre bevitte; és Silberstein Dezső beismerésével az is bizonyítható, hogy Mihálka József Silbersteinnel még a piactéren is állandó érintkezésben volt.

X. r. Guró Demeterrel szemben bizonyítékul szolgál Sorbán János 26 n. sz. a. vallomása, hogy ő volt az, aki a lugosiakat április 24-én reggel a gyűlésen való megjelenésre felhívta, és őket bevezette a gyűlésre;

Bona Sándor és ifj. Bán József szemtanúk vallomásával bizonyítható, hogy Guró Demeter szintén egész délelőtt lázította a tömeget;

terhelt 48 n. sz. a. vallomásában beismerte, hogy a piactéren a tömegben jelen volt, s közte volt annak a csoportnak, melyet a huszárok a Lederer udvarra szorítottak.

Bojtos László kesztegi lakos vallomásával bizonyítható, hogy terhelt e tanút erőszakkal a zavarók csoportjába akarta átvinni.

És az előjáróság jelentésével bizonyítható, hogy terhelt közveszélyes lázító.

XI. r. Bika Tógyer ellenében bizonyítékul szolgál az előjáróság jelentése, hogy terhelt a legveszedelmesebb izgatók egyike;

bizonyítékul szolgál ellene 47. és 50. n. sz. a. vallomásában foglalt beismerése, hogy a gyűlésen jelen volt, és az eset alkalmával a piactéren az emelvény mellett foglalt helyet;

Lakatos János tanúvallomásával bizonyítható, hogy terhelt egyike volt azoknak, kik az emelvényt megrohanták.

XII. r. Árgyelán Tógyer ellenében bizonyítékul szolgál Tóth Márton, Bika Tógyer és Medve József szemtanúk vallomása, hogy egyike volt azoknak, kik az emelvényt megrohanták;

és a tanúk vallomása szerint terhelt valósággal tombolt az emelvényen, onnan egy deszkát is lerúgott; sőt a főszolgabíró is eltaszítással volt kénytelen ellenében védekezni;

terhelt beismerésével bizonyítható, hogy ő az emelvényre tényleg felment, midőn azt a tömeg megrohanta.

XIII. r. Puskó Demeterrel szemben bizonyítékul szolgál az előjáróság jelentése, hogy terhelt a legvéresebb szájú izgatók egyike; ő volt az, aki április 23-án és 24-én reggel házról házra járva kényszerítette a népet a gyűlésen való megjelenésre;

bizonyítékul szolgál ellene azon beismerése, hogy a gyűlésen bent volt, és az emelvény mellett állott az eset egész lefolyása alatt;

továbbá beismerte azt is, hogy tűzvonalban állott, s mellette sokan elesetek;

Ladányi Márton, Samu Halász Ferenc vallomásával bizonyítható, hogy terhelt bottal kezében jelen volt a támadó tömegben.

XIV. r. terhelt Papp Tógyerrel szemben bizonyítékul szolgál ugyancsak Bika Tógyer, Medve József, Tóth Márton szemtanúk vallomása, hogy ez a terhelt is egyike volt azoknak, kik az emelvényt megrohanták;

és terhelt maga is beismerte, hogy ő tényleg felugrott az emelvényre, és onnan még a főszolgabíró felhívására sem távozott.

XV. r. Garzse Gábor ellenében bizonyítékul szolgál az előjáróság jelentése, hogy terhelt szintén közveszélyes izgató;

terhelt beismerésével bizonyítható, hogy a piactéren jelen volt a huszárság rohama alatt;

Tóth Márton szemtanú vallomásával bizonyítható, hogy terhelt az eset egész lefolyása alatt jelen volt, és ott főszerepet játszott.

XVI. r. Brindás György terhelt ellenében bizonyítékul szolgál az előjáróság jelentése, mely szerint terhelt közveszélyes izgató.

Brindás Gábor vallomásával bizonyítható, hogy terhelt volt az, ki a vársonkolyosiakat a gyűlésre bevezette;

terhelt beismerte, hogy a piactéren az eset alkalmával jelen volt, és együtt egy csoportban állott a vársonkolyosiakkal;

Ladányi Márton szemtanú vallomásaival bizonyítható, hogy a vársonkolyosiak éppen a terhelt vezetése alatt mindannyian ott voltak az emelvény körül.

XVII. r. terhelt Méhes Sándorral szemben bizonyítékul szolgál az előjáróság jelentése, mely szerint terhelt szintén közveszélyes izgató;

Opre Gábor és Földes Miksa szemtanúk vallomásaival is bizonyítható, hogy terhelt szintén járt-kelt a tömegben, és folyton izgatta a népet:

Beniczky Gyula vallomásaival is bizonyítható, hogy az esetről hazatérő tömeget április 24-én este Brátkán az utcán terhelt még folyton izgatta;

Ursz Zacharie vallomásaival is bizonyítható, hogy egy felvidéki molnár is folyton izgatta a tömeget;

és terhelt beismerésével bizonyítható, hogy ő is felrohant az emelvényre.

XVIII. r. terhelt Laszk Tivadar ellenében bizonyítékul szolgál az előjáróság jelentése, mely szerint terhelt a legveszedelmesebb izgatók egyike;

Popa György és Katona Anna vallomásaival bizonyítható, hogy terhelt a csarnóháziakat arra hívta fel, hogy botokkal fegyverkezve menjenek be Élesdre a gyűlésre;

és ugyanezek vallomásaival bizonyítható, hogy terhelt volt az, ki a botokkal fegyverzett tömeget Élesdre vezette.

Terhelt beismerésével bizonyítható, hogy az eset lefolyása alatt jelen volt a piactéren, éspedig a Jakabffi Lipót boltja előtt.

És a nyomozás adatai szerint éppen e pontról érte a legveszélyesebb támadás a csendőröket; valamint a nyomozás adataival bizonyítható, hogy körülte sokan megsebesültek.

És mindezeket egybevetve a cselekmény részleteivel a terhelt terhére rótt cselekmény bizonyíthatónak mutatkozik.

És mindezek alapján a terheltek ellen emelt vád törvényes alapon nyugszik.

Az elrendelés alapjául elfogadott és máig is változatlanul fennálló törvényes okokból az előzetes letartóztatás fenntartása iránti indítványnak is törvényes alapja van.

Nagyvárad, 1904. május hó 20-án

Dr. Nagy Géza
kir. ügyész

F

1906 márc. 8

A Kúria ítélete az 1904. ápr. 24-i élesdi csendőrtüzzel kapcsolatban „hatóság elleni erőszak büntette” címén perbe fogott vádlottak felett

Ig. Min. 1906 R — 48/2258 (ad 17.330/1906)¹
(Hivatalos másolat)

Másolat: 2444/B. 1906. szám. Hivatalos másolat: Őfelsége a király nevében a M. Kir. Kúria hatóság elleni erőszak büntette miatt vádolt 1904. évi április hó 28-tól fogva levő Silberstein Dezső, valamint szabadlábon levő Bezsán György, Pópa Demeter, Pakurár Demeter, Jáz Gábor, Nyikorucz Lőrinc, Csurszás Demeter, Pap Flóra, Mihálka József, Guró Demeter, Bika Tógyer, Árgyelán Tógyer, Puskó Demeter, Pap Tógyer, Gazse Gábor, Brindás György, Méhes Sándor, Laszk Tivadar, Butuk Pál, Groze György, Bott György, Ungur Illie, Nyoma Péter alui Péter, Alb Stefán Gavrilla, Pópa Gavriili Mitru, Dógán Péter a. Mikula Tógyi, Dógár György, Alb Flóra Nyegru, Csukle Illie, Kagyila Tivadar,

¹ Az iratot az 1962 tavaszán tartott ellenőrzés alkalmával nem találtuk a helyén.